

جایگاه دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی

نویسندگان:

محمد تقی آذر شب

یوسف اسکندری

بهار ۱۳۹۷

انتشارات تریت می

کلیه حقوق محفوظ است، هرگونه نسخه برداری اعم از زیراکس، بازنویسی، ذخیره کامپیوتری و اقتباس کلی و جزئی بدون مجوز کتبی ناشر و مؤلفین ممنوع بوده و از طریق قانونی قابل پیگیری است.

سرشناسه: آذرشب، محمدتقی، ۱۳۵۳ -

عنوان و نام پدیدآور: جایگاه دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی / نویسندگان محمدتقی آذرشب، یوسف اسکندری؛ ویراستار سیدمحمدرضا موسوی.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات تربیت مدیر، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص. ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۹۸۲۴-۵-۵

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۹۷ - ۲۰۸.

موضوع: دیپلماسی

موضوع: Diplomacy

موضوع: ایران -- روابط خارجی -- آسیای مرکزی

موضوع: Iran -- Foreign relations -- Asia, Central

موضوع: ایران -- سیاست و حکومت -- قرن ۱۴

موضوع: Iran -- Politics and government -- 20th century

شناسه افزوده: اسکندری، یوسف، ۱۳۶۴ -

رده بندی کنگره: LCR ۶۵۶ / ۱۳۹۷ ۴

رده بندی دیویی: ۵۸/۳۲۷

شماره کتابشناسی ملی: ۱۲۱۲۴۴۴

انشارات تربیت

عنوان: جایگاه دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی

ناشر: تربیت مدیر

به کوشش: محمدتقی آذرشب، یوسف اسکندری

ویراستار: سید محمدرضا موسوی

تیراژ: ۵۰۰

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول

تربیت مدیر

آدرس: تهران، میدان انقلاب، ابتدای کارگر شمالی، کوچه جعفرزادگان، پلاک ۸

تلفن: ۶۶۱۲۴۵۷۷

فهرست مطالب

۷	مقدمه
	فصل اول: چارچوب نظری
۱۳	مقدمه
۱۴	۱-۱. دیپلماسی
۱۵	۲. دیپلماسی عمومی
۱۹	۲-۱. تعریف دیپلماسی عمومی
۲۲	۲-۲. تفاوت دیپلماسی عمومی با دیپلماسی سنتی
۲۴	۲-۳. مخاطبان دیپلماسی عمومی
۲۵	۲-۴. بازیگران دیپلماسی عمومی
۲۶	۲-۵. اهمیت دیپلماسی عمومی
۲۸	۲-۶. ابزارهای دیپلماسی عمومی
۲۹	۲-۶-۱. شبکه‌های ارتباطی و رسانه‌ها
۳۰	۲-۶-۲. برند (سمبل‌سازی) ملی
۳۱	۲-۷. ابعاد دیپلماسی عمومی
۳۳	۲-۸. اهداف دیپلماسی عمومی
۳۵	۳. قدرت نرم

۳۸	۳-۱. منابع قدرت نرم
۴۱	۳-۲. ویژگی‌های قدرت نرم
۴۴	۳-۳. قدرت نرم از دیدگاه نظریه‌های روابط بین‌الملل
۴۶	۴. رابطه قدرت نرم و دیپلماسی عمومی
۵۰	نتیجه‌گیری
	فصل دوم: دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۵۵	مقدمه
۵۶	۳. دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی
۶۲	۴. جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۶۳	۴-۱. منابع قدرت نرم و دیپلماسی عمومی ایران
۶۴	۴-۱-۱. تمدن و فرهنگ
۶۵	۴-۱-۲. اسلام و شیعه
۶۷	۴-۱-۳. اقتصاد
۶۸	۴-۱-۴. رفتار سیاسی
۶۹	۴-۲. دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در عمل
۷۲	۴-۲-۱. فعالیت‌های رسانه‌ای
۷۳	۴-۲-۲. فعالیت‌های آموزشی و جذب دانشجویان در ایران
۷۵	۴-۳. استفاده از دیپلماسی عمومی در دوره اصولگرایی
۸۱	نتیجه‌گیری

فصل سوم: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی

۱. منطقه آسیای مرکزی ۸۹
۲. جایگاه آسیای مرکزی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ۹۲
- ۱-۱. سطح بین‌المللی ۹۳
- ۱-۱. سطح منطقه‌ای ۹۴
- ۱-۲. سطح منطقه‌ای دوجانبه ۹۵
۳. بستر و زمینه همکاری ایران با کشورهای آسیای مرکزی ۹۷
- ۳-۱. بسترهای همکاری ۹۷
- ۳-۱-۱. حوزه سیاسی ۹۸
- ۳-۱-۲. حوزه امنیتی ۱۰۰
- ۳-۱-۳. حوزه اقتصادی ۱۰۳
- ۳-۱-۴. حوزه فرهنگی ۱۰۶
- ۳-۲. موانع همکاری ۱۰۹
- ۳-۲-۱. حوزه سیاسی ۱۰۹
- ۳-۲-۲. حوزه امنیتی ۱۱۸
- ۳-۲-۳. حوزه اقتصادی ۱۲۱
- ۳-۲-۴. حوزه فرهنگی ۱۲۳
۴. ارزیابی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی ۱۲۵
- نتیجه‌گیری ۱۳۲

فصل چهارم: دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی

۱۳۷	مقدمه
۱۳۸	۱. ظرفیت‌های دیپلماسی عمومی ایران در آسیای مرکزی
۱۳۹	۱-۱. ظرفیت‌های علمی و فرهنگی
۱۴۴	۱-۲. ظرفیت پیوندهای دینی
۱۵۰	۱-۳. ظرفیت پیوندهای تاریخی
۱۵۴	۱-۴. ظرفیت پیوندهای زبانی
۱۵۷	۱-۵. ظرفیت قرابت جغرافیایی
۱۵۷	۱-۶. امتیاز حضور ایرانیان در منطقه
۱۵۸	۱-۷. پیوندهای قومی و نژادی
۱۶۱	۲. دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران در آسیای مرکزی
۱۶۸	۲-۱. دیپلماسی نوروز
۱۷۰	۲-۲. گسترش و تقویت جایگاه زبان فارسی
۱۷۱	۲-۳. نمایندگی‌های سیاسی و فرهنگی
۱۷۱	۲-۴. راهکارهای تقویت دیپلماسی عمومی ایران در منطقه آسیای مرکزی
۱۸۰	نتیجه‌گیری
۱۸۵	نتیجه‌گیری
۱۹۵	منابع و مأخذ

مقدمه

اگر چه مسئله تأثیر افکار عمومی بر سیاست‌گذاری مسئله تازه‌ای نیست، اما در دوران کنونی این عامل بیش از پیش اهمیت یافته است. به گونه‌ای که در برخی از کشورها در ارگان‌های دولتی و تصمیم‌گیر، نهادهایی برای سازمان‌دهی و تأثیرگذاری بر افکار عمومی ایجاد شده است. از این‌رو، با توجه به اهمیت افکار عمومی در پیشبرد اهداف سیاست خارجی یک کشور، دیگر صرف تمرکز بر دیپلماسی سنتی نمی‌تواند منجر به دستیابی به اهداف و منافع آن مؤثر باشد. در واقع، تحولات نظام بین‌الملل و روندهای جدید جهانی، دیپلماسی را نیز متحول کرده است. به گونه‌ای که کار دیپلماسی سنتی که از دیرباز وجود داشته است، امروزه اشکال جدید دیپلماسی، به ویژه دیپلماسی عمومی در راستای تحقق منافع ملی کشورها به کار می‌رود. دیپلماسی عمومی اقداماتی برای تعامل و ارتباط با دیگر ملل و اندیشه‌ها دانسته شده که هدف از آن استقرار و استمرار روابط طولانی مدت، فرهنگ، ارزش‌ها و سیاست‌های نظام مورد نظر با جوامع دیگر است. هم‌اکنون دیپلماسی عمومی در خدمت منافع ملی یک کشور است و عمدتاً تلاش است تا فهم از کشور را افزایش دهد و حامیان بیشتری را برای دیدگاه‌های این کشور فراهم آورد.

در رابطه با دیپلماسی عمومی، توجه به مفهومی همچون قدرت نرم

بسیار حائز اهمیت است. این دو مفهوم ارتباط تنگاتنگی با همدیگر دارند. در واقع، دیپلماسی عمومی از منابع و امکانات قدرت نرم بهره می‌گیرد. قدرت نرم توانایی به دست آوردن آنچه مورد نظر است از طریق جذابیت و نه اجبار و تهدید یا تطمیع و رشوه تعریف می‌شود. در واقع، مفهوم قدرت نرم به معنی توانایی نفوذ و تأثیرگذاری در رفتار دیگران برای گرفتن نتیجه مطلوب تلقی می‌شود و راه‌های مهم آن برای تأثیرگذاری بر عمل متقاعد کردن از طریق جذابیت است. در این رابطه، فرهنگ، ارزش‌های بنیادین و سیاست‌ها منابع قدرت نرم محسوب می‌شوند. بر این اساس، با نظر می‌رسد قدرت نرم به مثابه منبعی برای دیپلماسی عمومی محسوب می‌شود که با طراحی و اجرای مناسب، دیپلماسی عمومی می‌تواند از این منبع بهره‌برد. برخورداری از منابع قدرت نرم به خودی خود به معنای برخورداری از دیپلماسی عمومی نیست، بلکه چگونگی استفاده از این منابع برای دستیابی به اهداف مورد نظر دیپلماسی عمومی تلقی می‌شود.

امروزه می‌توان مشاهده کرد که اغلب کشورها با توانایی‌ها اهداف متفاوت به دنبال استفاده از دیپلماسی عمومی در کنار دیگر اشکال دیپلماسی هستند و موفقیت‌هایی نیز در این زمینه به دست آورده‌اند. در واقع، هر کشوری به تناسب توانایی‌ها و قابلیت‌های خود در این عرصه دارای برنامه‌ریزی و استفاده از فرصت‌هایی در قالب دیپلماسی عمومی است. در این میان، جمهوری اسلامی ایران نیز همانند سایر

کشورها با درک اهمیت دیپلماسی عمومی در برآوردن اهداف سیاست خارجی، سعی در به کارگیری این مؤلفه در سیاست‌گذاری خارجی خود دارد. اگر چه به جرات می‌توان گفت که نقش و جایگاه دیپلماسی عمومی در سیاست خارجی ایران هنوز جایگاه و منزلت واقعی خود را به دست نیاورده است. به هر حال، اهمیت و به کارگیری دیپلماسی عمومی ایران در منطقه و جهان به حدی است که می‌تواند به کاهش تأثیرات تباہات منفی برخی از کشورها و رسانه‌ها که در سال‌های اخیر علیه جمهوری اسلامی ایران به وجود آمده است، کمک شایانی کند.

آسیای مرکزی به عنوان مقاله موردی این پژوهش منطقه‌ای است که پس از فروپاشی شوروی به پنج کشور قزاقستان، قرقیزستان، ازبکستان، تاجیکستان و ترکمنستان تقسیم شد. این کشورها نه تنها از لحاظ جغرافیایی و ژئوپلیتیک سیاسی نزدیکی زیادی با ایران دارند، بلکه از جنبه تاریخی-فرهنگی و از دیدگاه ژئوکالچرالی نیز ریشه‌ای از هر منطقه‌ای از جهان با تاریخ و فرهنگ ایران همبستگی دارد. از دیدگاه تاریخی ایران و کشورهای منطقه آسیای مرکزی از زمان امپراتوری هخامنشی به این سو متعلق به یک حوزه تمدنی و بخشی از یک امپراتوری بزرگ همانند هخامنشیان، ساسانیان، سامانیان، سلجوقیان و حتی این اواخر صفویان بوده و تنها در دوره مدرن و عصر شکل‌گیری دولت-ملت‌ها این حوزه تمدنی از هم گسست. از دیدگاه فرهنگی نیز اگر

به سمبل‌های فرهنگی همچون زبان و ادبیات، آداب و رسوم و دین مردم این منطقه توجه کرد، خواهیم دید که دارای اشتراک و تفاهم بسیاری با فرهنگ ایرانی هستند. بنابراین، به جرات می‌توان گفت که منطقه آسیای مرکزی و کشورهای تشکیل دهنده آن بیش از هر حوزه جغرافیایی و تمدنی دیگری با ایران اشتراکات تاریخی و فرهنگی دارند و در مقایسه، کشور ایران نیز در مقایسه با سایر مناطق در آسیای مرکزی دارای بیشترین و مناسب‌ترین ظرفیت‌ها و فرصت‌ها برای ارائه یک دیپلماسی عمومی است.